

Economische vitaliteit agrosector

Frank Veeneklaas (Alterra)

Programmaleider DWK programma: Mens en economie in de Groene Ruimte

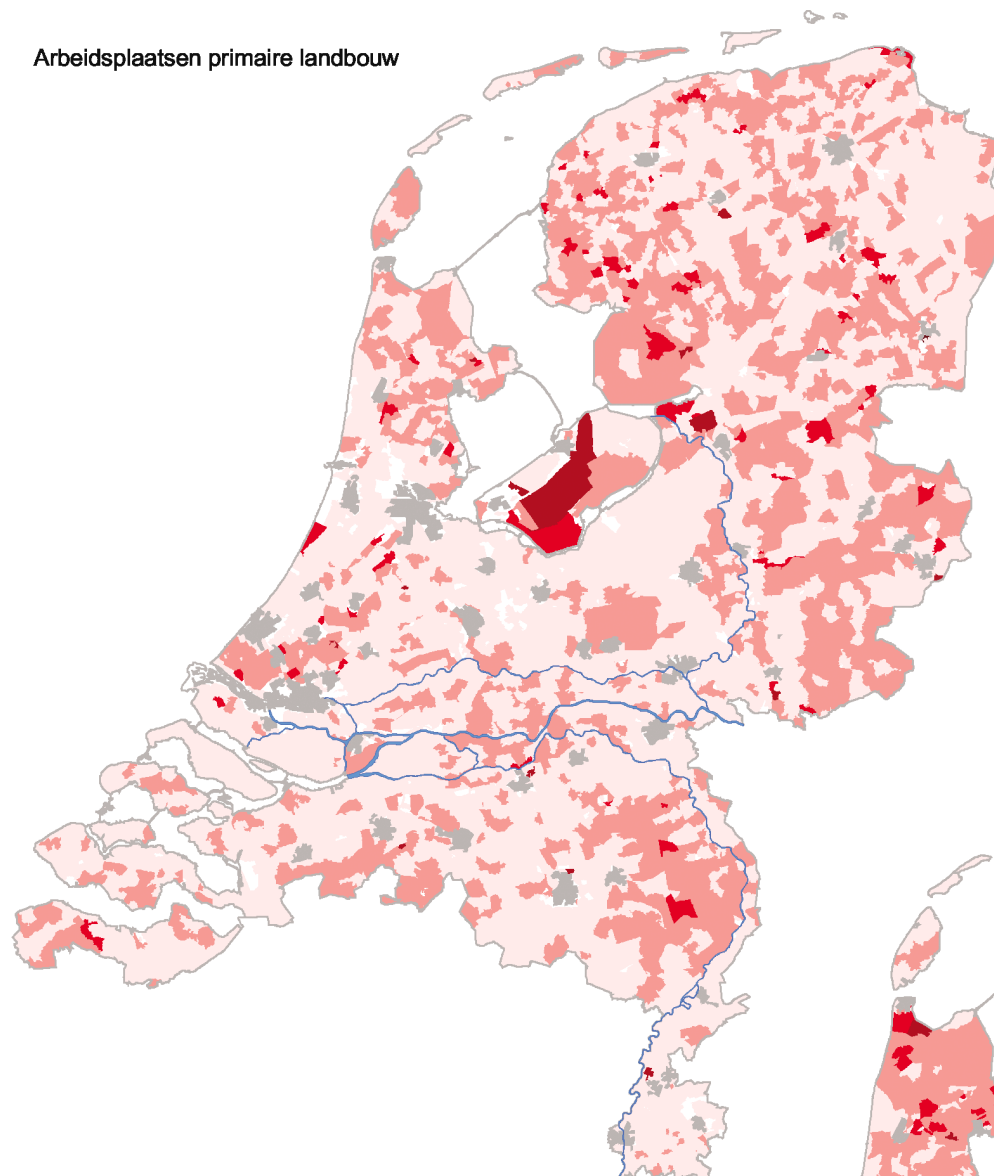
De agrarische sector is nog steeds van aanzienlijke betekenis voor de plattelands economie. De ontwikkeling van de Nederlandse land- en tuinbouw in de afgelopen decennia kan worden getypeerd met de woorden: expansie, intensivering, productiviteitsstijging, en toenemende exportafhankelijkheid. Op dit moment wordt zo'n 75% van de toegevoegde waarde behaald met export. In de toekomst zullen vooral zaken als computerisering, milieubeleid en liberalisering bepalend zijn voor de economische ontwikkeling van de agrosector. Echter de algemene verwachting is dat het belang van de agrarische sector voor de plattelands economie de komende jaren geleidelijk zal afnemen.

Met een aandeel van 70% is de landbouw nog steeds de belangrijkste ruimtegebruiker op het platteland. Maar het platteland is niet alleen meer het gebied waar voedsel wordt geproduceerd maar ook steeds meer de plek waar wordt gerecreëerd en waar ruim en groen kan worden gewoond. Dit heeft geleid tot een nieuwe rol voor de landbouw als beheerder van het landschap in de vorm van groene (natuurbeheer), blauwe (waterberging) of private diensten (agrotourisme en zorg).

Door de aard van de activiteit is land- en tuinbouw plekgebonden. Economische indicatoren als inkomen (toegevoegde waarde), werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit hebben een ruimtelijke component en kunnen daardoor op kaarten worden weergegeven. Waar het bij de landbouw niet alleen gaat om plekgebonden productie maar - sterker - om grondgebonden productie kunnen deze economische grootheden ook per oppervlakte-eenheid worden berekend. De resulterende kaartbeelden laten op nationale schaal zien in welke regio's landbouw een belangrijke bijdrage levert aan de lokale economische activiteit, de zg. economische hittegebieden.

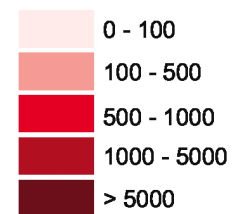
Naast plekgebonden is de landbouw ook een sterk regelgebonden bedrijfstak. Enerzijds geldt dit voor regelgeving op het gebied van het milieu (mest, pesticiden etc.). Aan de andere kant is de uitkering van allerlei vormen van landbouw subsidies aan allerlei regels gebonden. Belangrijk, en aan belang winnend, zijn de inkomenscompensaties. Vanwege het marktversturende effect van product- en prijs subsidies, wil de EU (i.c. commissaris Fischler) een groter deel van de ondersteuning toekennen in de vorm van directe inkomens toeslagen. Omdat we de plaats en de aard van de landbouw kennen, kan worden aangegeven waar deze compensaties terecht komen, in Nederland bijv. per gemeente of binnen de EU per regio. Voor het uitvoeren van deze regelgeving is het vaak nodig zowel het gebruik van grond als de gebruiker te kennen. Recent opgezet systemen als Basisregistratie Percelen (BRP) waarin informatie over percelen wordt gekoppeld aan eigenaar en gewas spelen dan ook een belangrijke rol bij beleidsuitvoering.

Arbeitsplaatsen primaire landbouw

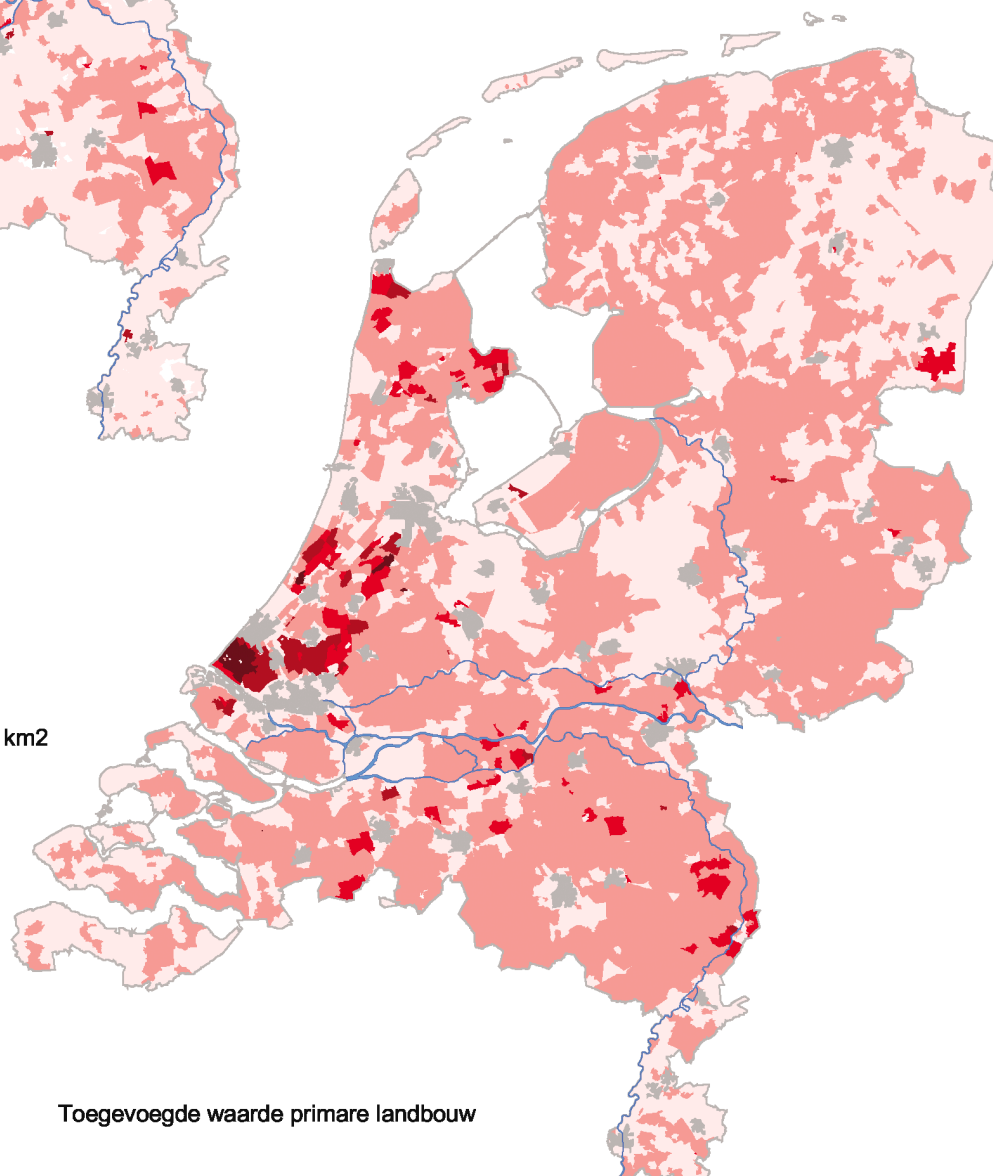
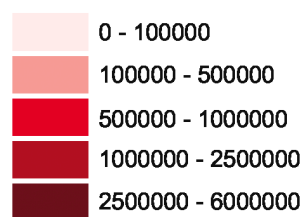
Legenda

Arbeitsplaatsen per 1000 inwoners
(15 - 65 jaar)

Legenda

Toegevoegde waarde (Euro's) per km2

Toegevoegde waarde primare landbouw

De economische hittekaart voor de landbouw

De regio's in Nederland staan voor de opgave om aan de groeiende behoefte aan ruimte voor wonen, werken, ecologische opgaven en recreatie te voldoen. Dit vergt scherpe keuzes op het gebied van ruimtegebruik, investeringen en flankerend beleid. Op 'De economische hittekaart van Nederland' (Louter, 2002) zijn de regio's aangegeven waar de economie van Nederland groeit. Agribusiness komt daarin niet sterk naar voren. Redenen zijn dat zowel qua groei in arbeidsvolume als groei in arbeidsproductiviteit agribusiness slecht scoort t.o.v. de sectoren chemie, ICT en metaalelectro. Aangezien de agribusiness als geheel is behandeld komen sterke sectoren binnen de agribusiness niet uit de verf, terwijl de ontwikkeling van deze sterke sectoren voor LNV van groot belang is. Daarom zijn voor de agribusiness per sector aparte hittekaarten gemaakt.

Hiernaast zijn twee kaarten weergegeven. Ze geven beiden een beeld voor de totale primaire productie van landbouwproducten. De eerste kaart toont het aantal arbeidsplaatsen in de landbouw per 1000 inwoners van 15 tot 65 jaar. Hiermee wordt duidelijk welk belang de landbouw heeft voor de regionale werkgelegenheid. Hieruit blijkt dat de landbouw in het Noorden en Oosten en in het Zuidoosten relatief een grotere bijdrage levert aan de werkgelegenheid. De tweede kaart laat de toegevoegde waarde van de primaire productie per vierkante kilometer zien. Hiermee wordt duidelijk in welke regio's de landbouw relatief veel toegevoegde waarde levert. Op deze kaart springen vooral de glastuinbouwgebieden (Westland maar ook IJsselmuiden en Emmen) eruit. Daarnaast leveren ook gebieden met veel intensieve veehouderij (Oost Brabant) en intensieve plantaardige teelten (bollen, boomkwekerij) een hoge toegevoegde waarde.

De kaarten zullen worden gebruikt bij de onderbouwing van beleidsdiscussies en bij het ondersteunen van beleidsontwikkeling: o.a. voor de uitwerking van de stellingnamebrief Nationaal Ruimtelijk Beleid, de Nota Ruimte en de Nota Agrologistiek. Zij geven een indicatie van gebieden die als wisselgeld kunnen dienen in de onderhandeling met andere ministeries t.a.v. ruimtegebruik en kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt bij het prioriteren van gebieden voor investeringen.

Kans van gemeenten op transitie naar niet-agrarisch grondgebruik

Aan het begin van de 21ste eeuw staat het Nederlandse platteland grote veranderingen te wachten. De landbouw heeft niet langer de vanzelfsprekende rol in het buitengebied als in de afgelopen decennia. De liberaliserende wereldhandel en de uitbreiding van de Europese Unie met miljoenen hectaren goedkope grond en miljoenen goedkope arbeidskrachten zou een aantasting van de concurrentiepositie van de Nederlandse landbouw kunnen betekenen. De landbouw heeft bovendien te maken met een toenemende wet- en regelgeving op het gebied van milieu en het behoud van natuur- en landschap. Ook zal de landbouw in groeiende mate concurrentie ondervinden van andere functies in het landelijk gebied. Wonen en werken vragen steeds meer ruimte en zijn kapitaalkrachtiger dan de landbouw. Daarnaast groeit de ruimtevraag van collectieve functies zoals waterberging, recreatie en natuur. Door de eenwording wordt het voor Nederlandse landbouwers aantrekkelijk zich elders in Europa te vestigen, waar grond en arbeid goedkoper zijn en waar minder beperkende regels gelden.

Om de vraag te beantwoorden waar de transitie naar niet-agrarisch grondgebruik snel of langzaam zal gaan is een ruimtelijk-economische verkenning uitgevoerd op gemeentelijk niveau. Ook voor gemeenten is regeren vooruitzien. Waar zal de transitie naar niet-agrarisch grondgebruik naar verwachting snel gaan, waar langzaam en welke consequenties heeft dit voor bestemmingsplannen. Om de transitiekans aan te geven zijn drie indicatoren gebruikt:

- ¥de economische omvang per bedrijf, als maat voor de concurrentiekracht tegenover agrarische bedrijven elders
- ¥de economische intensiteit van het agrarisch grondgebruik, als maat voor de concurrentiekracht tegenover niet-agrarisch grondgebruik binnen de gemeente
- ¥de bevolkingsdruk per agrarische ha, als maat voor de concurrentiekracht van het niet-agrarisch grondgebruik binnen de gemeente

Op basis van de drie indicatoren is een rangschikking gemaakt van de kans op transitie naar niet-agrarisch grondgebruik van gemeenten. Het is een relatief beeld waarbij het derde deel van de gemeenten dat volgens de indicatoren de grootste kans op transitie maakt rood gekleurd is. Het derde deel van de gemeenten dat groen gekleurd is maakt de geringste kans op transitie, oftewel de land- en tuinbouw is hier het meest persistent. De gemeenten die groen noch rood zijn aangegeven nemen een tussenpositie in en de kans op transitie is hier gemiddeld.

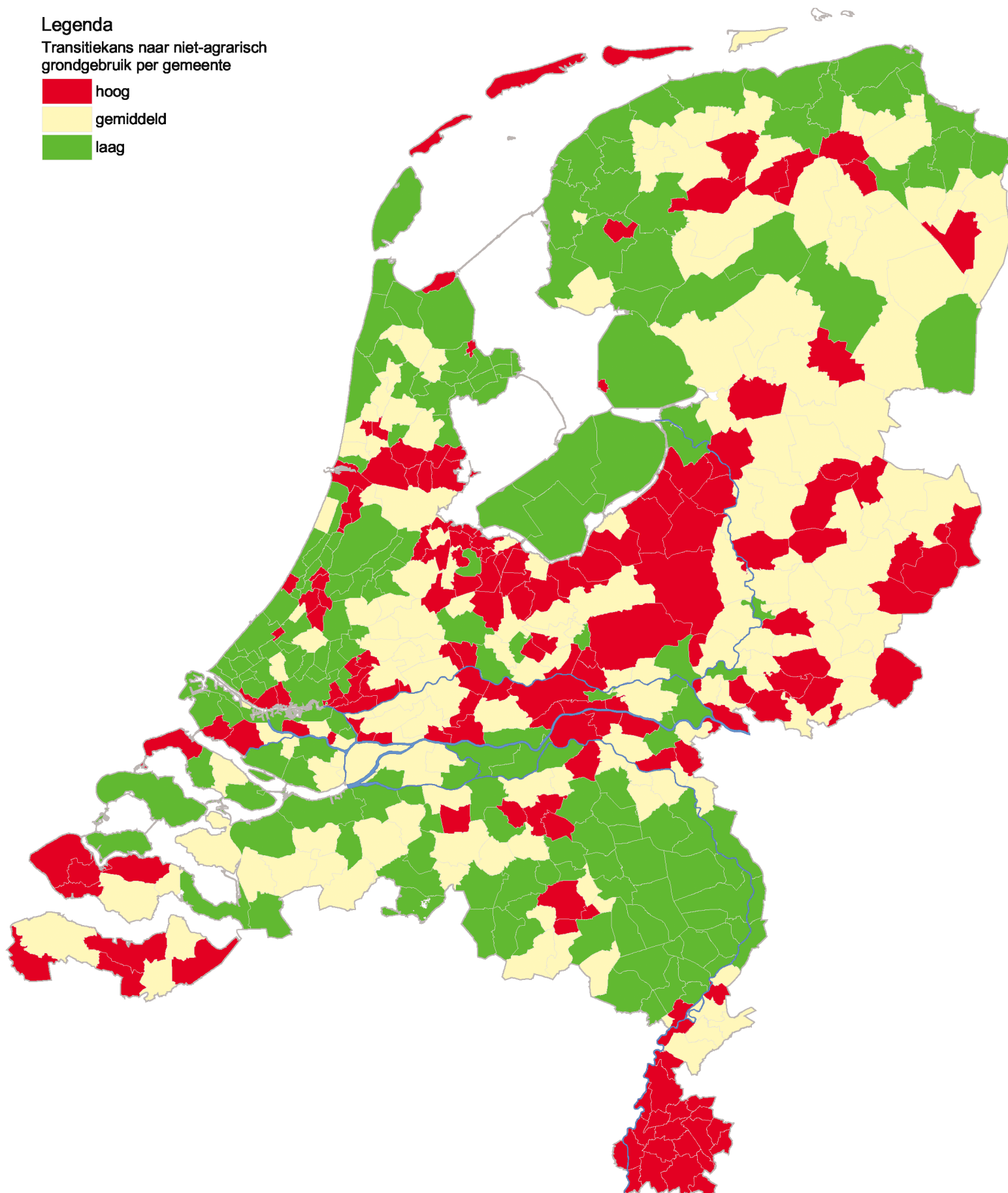
Legenda

Transitiekans naar niet-agrarisch
grondgebruik per gemeente

hoog

gemiddeld

laag

Legenda

Gewascategorie

- bouwland
- braakland
- grasland
- maisland
- natuurterrein
- overige

Top250 (tdn)

- bebouwing
- div. water
- bos
- heide
- zand
- div. luchthaven

